

Sport voor mensen met een handicap in Nederland

Op weg naar Olympisch niveau?

↳ CAROLINE VAN LINDERT

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken met betrekking tot de gehandicaptensport in Nederland. De afgelopen jaren hebben onder andere Gehandicaptensport Nederland en het Nationaal Olympisch Comité Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF) hard gewerkt om de sport voor mensen met een handicap beter toegankelijk te maken. Met het oog op de Olympische ambities voor 2028 heeft Nederland zich ambitieuze doelen gesteld, zowel in de breedte als in de top. In Nederland sportland wordt voorzien dat gehandicapten op grote schaal dicht bij huis en bij reguliere sportclubs sporten. Hoog tijd voor een stand van zaken. Achteraan dit artikel worden de diverse sportstimuleringsprogramma's voor gehandicapten kort toegelicht.*

INTRO

De gehandicaptensport staat in Nederland volop in de belangstelling. De afgelopen jaren hebben onder andere Gehandicaptensport Nederland en het Nationaal Olympisch Comité NOC*NSF hard gewerkt om de sport voor mensen met een handicap beter toegankelijk te maken. Konden gehandicapten in Nederland vroeger alleen terecht bij speciale sportverenigingen, dan staan tegenwoordig ook steeds meer gewone sportaanbieders, zoals sportverenigingen en fitnesscentra, open voor deze doelgroep. Dit is onder andere het resultaat van de veranderde kijk van de samenleving op mensen met een handicap. Het is de wens dat gehandicapten zichtbaar deel uitmaken van het maatschappelijk leven in al zijn facetten (van wonen en werken tot recreëren). Sport kan daarbij een rol spelen. Bovendien *maakt sport fit voor het leven!*, zoals het

motto luidt van Gehandicaptensport Nederland, het nationaal kenniscentrum van de gehandicaptensport in Nederland.

Ook in de Nederlandse media is sportbeoefening door mensen met een handicap langzamerhand meer zichtbaar. In 2008 kregen de Paralympische Spelen een eigen, weliswaar nog bescheiden, plek in de sportverslaggeving in Nederland. De onverwacht hoge kijkcijfers (tussen 200.000 en 400.000 kijkers in primetime) van het halfuur durend avondprogramma van de NOS gaven blijk van de groeiende belangstelling van de Nederlandse bevolking voor de prestaties van sporters met een handicap. De gedachte is dat Paralympische sporters een voorbeeldfunctie vervullen voor andere mensen met een handicap en eventueel drempelverlagend kunnen werken. Met het oog op de Olympische ambities voor 2028 heeft Nederland zich mede daarom ambitieuze doelen gesteld ten aanzien van de gehandicaptensport in de breedte en in de top. In *Nederland sportland* wordt voorzien dat gehandicapten op grote schaal dicht bij huis en bij reguliere sportclubs sporten. Sportaanbieders en sporters kunnen elkaar gemakkelijk vinden via internet, speciale sportadviseurs en de zogenaamde 'vindplaatsen' (zoals de zorg en het onderwijs).

Sporters zonder handicap kijken niet meer raar op van de gehandicapte medesporters. Voor 2016 (Spelen van Rio de Janeiro) wordt gestreefd naar een groei van de sportdeelname onder gehandicapten, het vergroten van de instroom van talentvolle gehandicapte sporters, het bereiken van een plek in de top-25 van het Nederlands paralympisch team, het organiseren van aansprekende topsportevenementen voor gehandicapten en substantieel meer aandacht voor gehandicaptensport in de media (zie *Expertrapport*, NOC*NSF, 2009).

Om met name de beoogde groei van het aantal gehandicapte sporters te bereiken, is echter nog een lange weg te gaan. Omdat de drempel om te gaan sporten voor mensen met een handicap soms hoog is, hebben zij in veel gevallen een extra duwtje in de rug nodig. Landelijke partners als Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF (Nationaal Olympisch Comité*Nederlandse Sport Federatie) werken daarom sinds een aantal jaren samen via programma's in de zorg (*Zo kan het ook!* en *Revalidatie Sport en Bewegen*), het onderwijs (*Special Heroes*) en bij de sportbonden (integratie gehandicaptensport; *Uitdagend Sportaanbod*) aan het bevorderen van de sportmogelijkheden voor verschillende groepen gehandicapten. Zij worden daarbij financieel ondersteund door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, vanuit de gedachte dat sport goed is voor de gezondheid en maatschappelijke participatie van mensen met een handicap. Want hoewel de sportdeelname van gehandicapten in Nederland de laatste jaren wel is toegenomen, blijft deze nog steeds flink achter bij de rest van de Nederlandse bevolking.

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken van de gehandicapten sport in Nederland. Er wordt ingegaan op de vraagzijde. Eerst wordt de omvang van de doelgroep in beeld gebracht, daarna komt de sportdeelname van verschillende groepen gehandicapten in Nederland aan bod en tot slot wordt kort ingegaan op de stimulansen en belemmeringen die een rol spelen bij het (gaan) sporten van mensen met een handicap. De cijfers zijn afkomstig van onder andere het landelijk sportdeelnameonderzoek onder gehandicapten uit 2008, *(On)beperkt Sportief* (Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008) en de *monitor Special Heroes in cluster 3* (Van Lindert en Van den Dool, 2011). Achteraan dit artikel worden de diverse sportstimuleringsprogramma's voor gehandicapten kort toegelicht.

AANTAL MENSEN MET EEN HANDICAP IN NEDERLAND

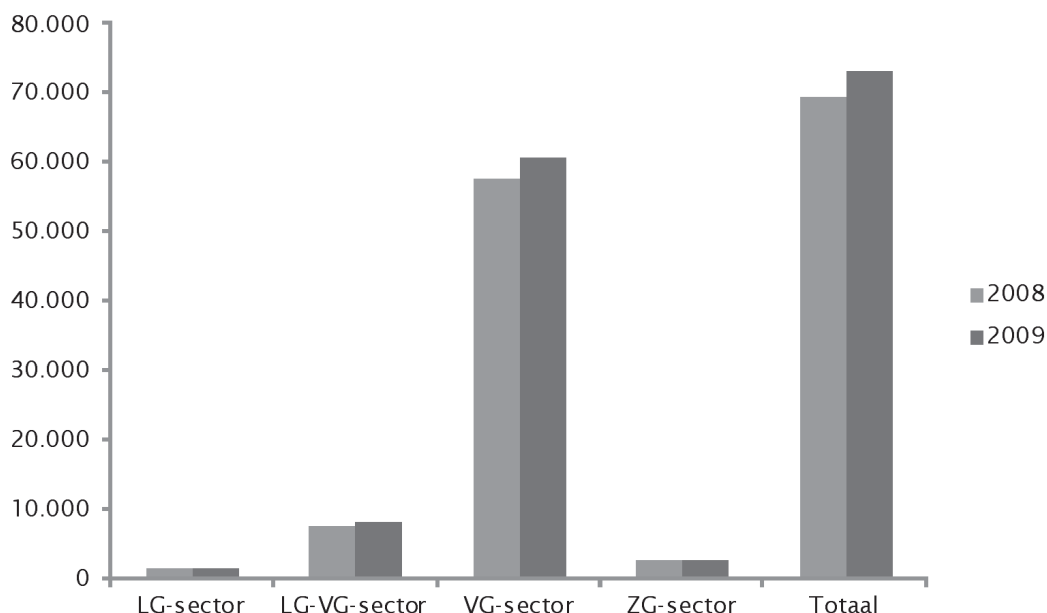
Het is niet met zekerheid vast te stellen hoeveel mensen een handicap hebben. Er vindt namelijk geen centrale registratie plaats van mensen met een handicap in Nederland. Op landelijk niveau zijn er wel schattingen gemaakt, zodat toch een aardig beeld bestaat van de omvang van de verschillende groepen gehandicapten. Volgens schattingen van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) (De Klerk, 2007) heeft in totaal ongeveer 23,5 procent van de bevolking (3,5 miljoen mensen) in Nederland te maken met lichte, matige of ernstige lichamelijke beperkingen (motorisch, auditief, visueel). Daarnaast hebben naar schatting 112.000 mensen een verstandelijke handicap (IQ beneden de 80) (Woities en Crone, 2005). Iets minder dan de helft daarvan is licht verstandelijk gehandicapt en iets meer dan de helft matig tot zeer ernstig.

Bij de schattingen van het aantal mensen met een handicap blijven gehandicapten die in instellingen verblijven dikwijls buiten beschouwing. Naar schatting verblijven in totaal zo'n 73.000 mensen met een handicap in instellingen, waarvan het overgrote deel een verstandelijke handicap heeft (Brancherapport Gehandicaptenzorg 2010, Van der Kwartel, 2011) (zie figuur 1). Het gaat hier zowel om mensen die permanent in woonvoorzieningen leven als om mensen die begeleid wonen. Hoewel een relatief kleine groep, zijn gehandicapten in instellingen wel een belangrijke groep voor het sportbeleid. Zo richt Gehandicaptensport Nederland door middel van het beweegstimuleringsprogramma *Zo kan het ook!* haar pijlen momenteel op de beweegstimulering van verstandelijk gehandicapten in woonvoorzieningen.

SPORTDEELNAME MENSEN MET EEN HANDICAP IN NEDERLAND

De behoefte aan actuele cijfers over de sportdeelname van gehandicapten in Nederland blijft onverminderd groot. Hoe kan anders straks worden ingeschat of de stimuleringsprogramma's waarover in dit artikel wordt gesproken zin hebben gehad? Recente cijfers ontbraken tot voor kort. Het laatste grote onderzoek naar de sport-

Figuur 1. Aantal cliënten met een handicap in instellingen met indicatie verblijf, 2008-2009, naar deelsector (in aantallen)

LG= instellingen voor cliënten met een lichamelijke handicap
 LG-VG= combinatie van instellingen voor cliënten met een lichamenlijk of verstandelijke handicap
 VG= instellingen voor cliënten met een verstandelijke handicap

ZG= instellingen voor cliënten met een zintuiglijke handicap

Bron: Brancherapport Gehandicaptenzorg 2010, Van den Kwartel, 2011, Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland

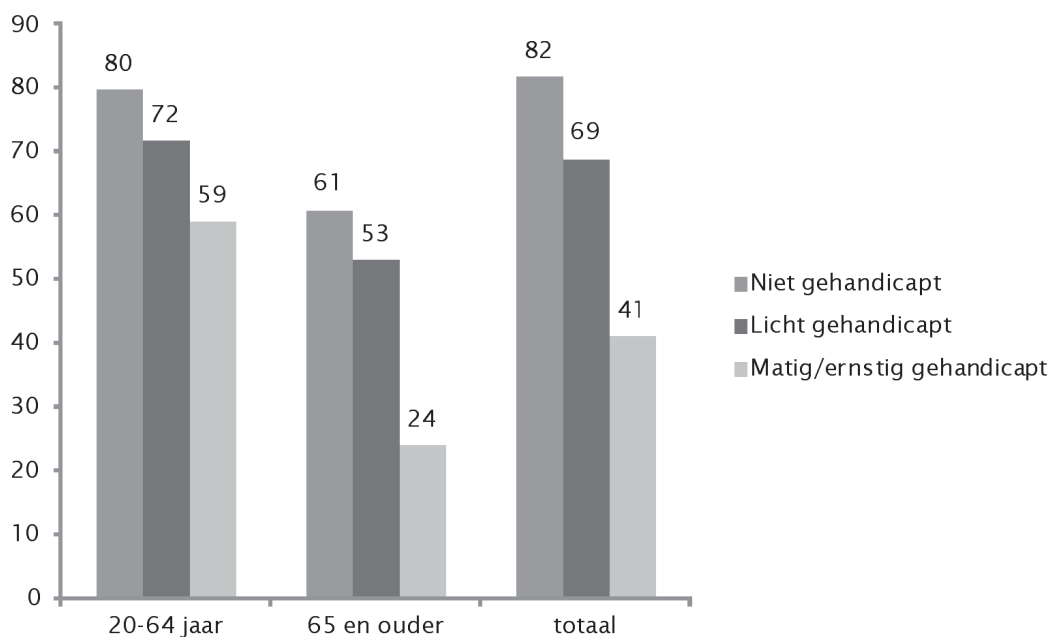
deelname van gehandicapten dateerde van 1982 (Manders, 1984; Manders, 1985). In de periode 2007-2008 werd daarom opnieuw een landelijk onderzoek uitgevoerd naar de sportdeelname van mensen met een handicap (*(On)beperkt Sportief*, Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008). Bij dit onderzoek werd gebruikgemaakt van verschillende, elkaar aanvullende onderzoeksmethoden en databronnen. Daardoor werd een vrij compleet beeld verkregen van de actuele en potentiële sportdeelname van (verschillende groepen) mensen met een handicap en de ervaren stimulansen en belemmeringen die een rol spelen bij het sporten.

Lichamenlijk gehandicaptten

Uit analyses van het *Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek* (AVO 2007) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt dat de sportdeelname van mensen met een lichamenlijk handicap in Nederland nog steeds achterblijft bij die van mensen zonder handicap. Zowel de leeftijd als de mate van de handicap bepalen in grote

mate of iemand aan sport deelneemt. Van de mensen met een lichte lichamelijke handicap doet in 2007 69 procent aan sport, van de matig of ernstig lichamelijke gehandicapten doet 41 procent aan sport. Bij mensen zonder handicap is de sportdeelname aanzienlijk hoger, 82 procent. 65-plussers met een matige of ernstige lichamelijke handicap sporten het minst (24%) (figuur 2). Sportdeelname betekent in dit geval dat men minstens eenmaal per jaar aan één of meer sportieve activiteiten deelneemt, inclusief wandelen en fietsen. Bij de rapportage over sportdeelname in Nederland is het de gewoonte om alleen te rapporteren over de mensen die twaalf keer of vaker per jaar sporten (de RSO-norm). Dan zijn de percentages sporters uiteraard lager. In 2007 sport dan 69 procent van de mensen zonder handicap twaalf keer per jaar of vaker. Dit geldt voor 54 procent van de mensen met een lichte lichamelijke handicap en voor 34 procent van de mensen met een matige of ernstige handicap.

Figuur 2. Sportdeelname (in afgelopen 12 maanden) naar mate van lichamelijke handicap en leeftijd*, bevolking 6 jaar en ouder (percentage sporters)

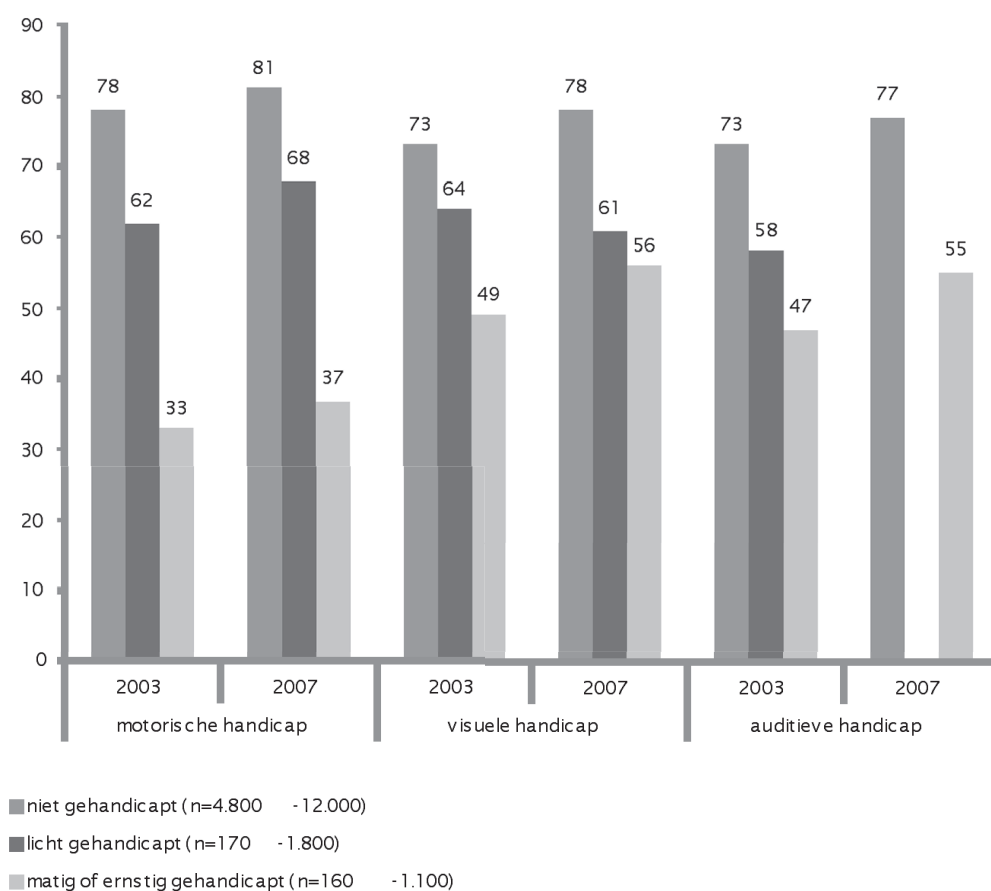

Bron: SCP (AVO 2007), in Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008

*in 2007 was er een te klein aantal waarnemingen voor 6- tot 19-jarigen met een handicap voor het betrouwbaar vaststellen van de sportdeelname, kolom is daarom niet opgenomen.

Als wordt gekeken naar de aard van de beperking, blijkt verder dat er onder mensen met een lichte handicap relatief weinig verschillen zijn in de sportdeelname tussen motorisch, visueel of auditief gehandicapten. Onder mensen met een matige of ernstige handicap sporten personen met een visuele en auditieve handicap meer dan motorisch gehandicapten (figuur 3).

Figuur 3. Sportdeelname (in afgelopen 12 maanden) naar mate en aard van de lichamelijke handicap in 2003 en 2007*, bevolking 6 jaar en ouder (percentage sporters).

Bron: SCP (AVO 2003 en 2007) in Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008

*in 2007 was er een te klein aantal waarnemingen voor mensen met een licht auditieve handicap voor het betrouwbaar vaststellen van het aandeel sporters

Verstandelijk gehandicapten

Belangrijke conclusie is verder dat, hoewel de sportdeelname van mensen met een handicap nog steeds achterblijft bij die van de bevolking zonder handicap, de sportdeelname de laatste jaren wel is toegenomen. Dit geldt voor alle onderscheiden groepen: mensen met een motorische, visuele of auditieve handicap. Omdat ook mensen zonder handicap meer zijn gaan sporten, zijn de verschillen tussen mensen zonder en met een lichamelijke handicap de afgelopen jaren niet veel kleiner geworden (Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008) (zie figuur 3).

Ook voor verstandelijk gehandicapten geldt dat zij minder vaak sporten dan mensen zonder handicap. Tweederde van de verstandelijk gehandicapten (66%) doet aan sport, uitgaande van minstens één keer per jaar. Als de norm van twaalf keer per jaar sporten zou worden toegepast, zou het percentage sporters slechts iets lager uitvallen. Het merendeel van de sporters (92%) met een verstandelijke handicap doet namelijk wekelijks aan sport. Als mensen met een verstandelijke handicap aan sport doen, dan doen zij dit in meerderheid in aangepaste vorm. Mensen met een matige verstandelijke handicap (75%) sporten vaker dan mensen met een lichte verstandelijke handicap (57%). Dit komt mogelijk doordat de eerste groep vaker in centrale woonvoorzieningen woont waar dikwijls sportfaciliteiten voorhanden zijn, terwijl de laatste groep meer op zichzelf is aangewezen voor sport, omdat zij dikwijls zelfstandig wonen. In het kader van het beweegstimuleringsprogramma *Zo kan het ook!* werd in 2010 een kengetallenmeting onder woonvoorzieningen voor mensen met een verstandelijke handicap uitgevoerd. Daaruit blijkt dat een kwart van de woonlocaties geen aanbod heeft van sport in de vrije tijd of in therapeutisch verband. Slecht een vijfde van de woonlocaties geeft aan dat meer dan driekwart van de cliënten in hun vrije tijd sport en beweegt. Bij zeven procent van de woonlocaties sport geen enkele cliënt (Van den Dool et al, 2010).

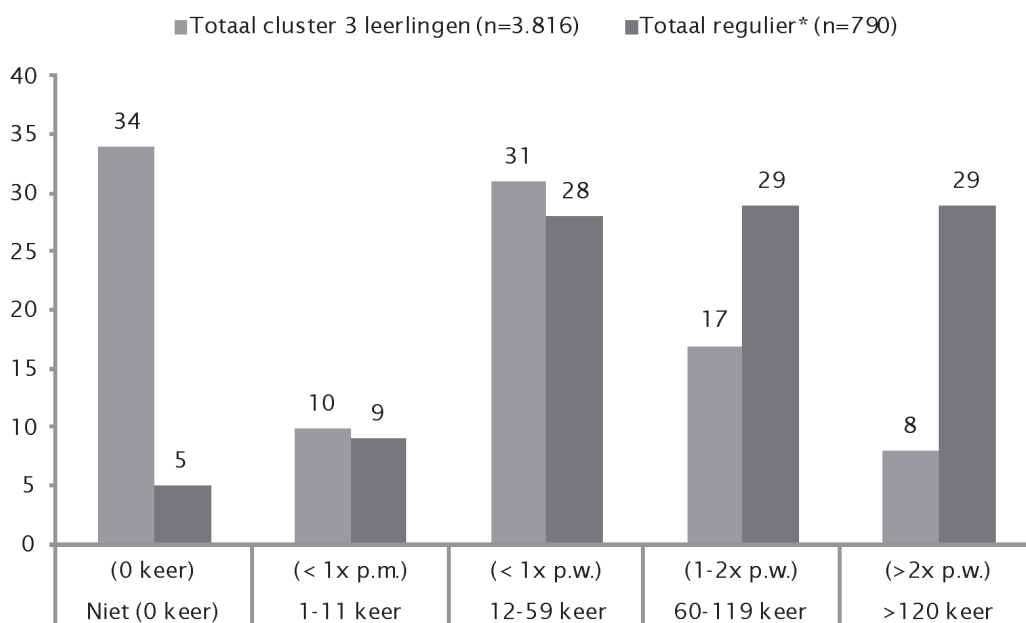
Kinderen

Recent is in het kader van het sportstimuleringsprogramma *Special Heroes* een nulmeting verricht onder ouders van leerlingen op cluster 3-scholen die deelnemen aan *Special Heroes*. Cluster 3-scholen zijn bedoeld voor kinderen en jongeren met een lichamelijke en/of verstandelijke handicap, een ernstig meervoudige handicap en langdurig zieke kinderen.

Uit dit onderzoek komt naar voren dat ongeveer een derde van de cluster 3-leerlingen niet aan sport doet (criterium: minimaal eens per jaar). Onder kinderen en jongeren in het regulier onderwijs (Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek 2007, SCP-CBS) is het percentage niet-sporters veel lager, namelijk vijf procent. Van deze laatste groep sport bijna dertig procent meerdere keren per week, terwijl dat voor leerlingen van cluster 3-scholen acht procent is (zie figuur 4). Uitgaande van de norm van twaalf keer per jaar sporten is het percentage niet-sporters onder de cluster 3-leerlingen

hoger, namelijk 44 procent. Positief is overigens dat zowel sportende leerlingen als niet-sportende leerlingen een (extra) sportwens hebben (71% in totaal) (Van Lindert en Van den Dool, 2011a).

Figuur 4. Frequentie sportdeelname buiten de school in afgelopen 12 maanden, leerlingen van cluster 3-scholen en leerlingen regulier onderwijs (in procenten)

*Gegevens zijn afkomstig van een analyse van het Aanvullend Voorzieningsgebruik Onderzoek 2007 van het Sociaal en Cultureel Planbureau en CBS. De definitie van sportdeelname is gebaseerd op minimaal één keer sporten in de afgelopen 12 maanden. De introductie van de vraag wijkt af, net als de lijst met sporten.

Bron: Van Lindert en Van den Dool, 2011

Uit het landelijk onderzoek van 2008 komen vergelijkbare cijfers naar voren. In het kader van *(On)beperkt Sportief* (Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008) werd in de periode 2007-2008 een meting verricht onder leerlingen en hun ouders op scholen voor leerlingen met een visuele handicap (cluster 1), auditieve handicap (cluster 2) en leerlingen met een lichamelijke en/of verstandelijke handicap (cluster 3). Hieruit bleek dat ruim een kwart (27%) van de leerlingen (cluster 1, 2 en 3 tezamen) niet aan sport deed (criterium: minstens één keer per jaar). Leerlingen met een visuele handicap deden het minst aan sport (51%), leerlingen met een auditieve handicap het meest (84%).

LIDMAATSCHAP VERENIGINGEN

Naast een achterblijvende sportdeelname sporten mensen met een handicap ook minder in verenigingsverband dan mensen zonder handicap. Uit gegevens van het *Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek* (AVO2007) van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat ruim een derde van de sporters met een lichte lichamelijke handicap (35%) en dertiende (29%) van de sporters met een matige of ernstige lichamelijke handicap lid is van een sportvereniging, tegen de helft van de niet-gehandicapte sporters (53%). Bij deze groep geldt dat het lagere percentage verenigingssporters ook wel te maken heeft met het soort sporten dat bij lichamelijk gehandicapten populair is. Dat zijn vooral sporten die men ook alleen kan beoefenen, zoals wandelen en fietsen. Verder geldt dat hoe ouder men is en hoe ernstiger de handicap is, hoe minder vaak men lid is van een sportvereniging. Van de 65-plussers met een matige of ernstige lichamelijke handicap is bijna niemand bij een sportvereniging aan te treffen (Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008).

Ook mensen met een verstandelijke handicap zijn minder vaak lid van een sportvereniging. Tweevijfde van licht en matig verstandelijk gehandicapte sporters is lid van één of meer sportverenigingen (Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008). Bij kinderen is het verschil minder groot. Op dit moment is zeventig procent van de sportende leerlingen in cluster 3-scholen lid van een sportvereniging. Dit is weinig minder dan bij leerlingen in het regulier onderwijs (75%; Sportersmonitor, 2010) (Van Lindert en Van den Dool, 2011a). Uit het landelijk onderzoek van 2008 (*(On)beperkt Sportief*), waarbij ook leerlingen van andere onderwijstypes werden meegenomen, blijkt dat dove en slechthorende leerlingen (cluster 2-scholen) relatief het vaakst lid zijn van een sportvereniging en dat blinde en slechtziende leerlingen (cluster 1-scholen) het minst vaak lid zijn van een sportclub. Het clublidmaatschap van verstandelijk en/of lichamelijk gehandicapte leerlingen (cluster 3-scholen) ligt daar tussenin.

Volwassenen en kinderen met een handicap kunnen in Nederland bij verschillende sportverenigingen terecht, namelijk gewone verenigingen met of zonder een speciale afdeling of een speciaal team voor gehandicapten en verenigingen speciaal voor mensen met een handicap. Bij alle groepen komt het sporten bij een reguliere vereniging op de eerste plaats, daarna de sportvereniging speciaal voor mensen met een handicap. Sporters met een verstandelijke handicap sporten wat vaker in een zogenaamd G-team bij een gewone vereniging.

De sportvereniging is overigens niet de enige plaats waar gehandicapten (kunnen) sporten. Gehandicapte sporters zijn ook wel actief bij een fitnesscentrum, bij de instelling waar zij verblijven, in medisch therapeutisch verband, maar ook ongeorganiseerd/alleen (Van Lindert, De Jong en Van den Dool, 2008). Voor leerlingen in het

speciaal onderwijs spelen de gymnastieklessen nog een belangrijke rol bij hun sport- en beweegdeelname. Zij hebben immers al een beweegachterstand ten opzichte van hun niet-gehandicapte leeftijdsgenootjes, omdat zij grotendeels per taxibusje van en naar school gaan en weinig buitenspelen. In het speciaal onderwijs krijgen leerlingen gemiddeld twee keer in de week gymnastiek op school. Naschoolse sportactiviteiten zijn nog geen gemeengoed in het speciaal onderwijs. *Special Heroes* beoogt hierin verandering te brengen (Van Lindert en Van den Dool, 2011a).

STIMULANSEN EN BELEMMERINGEN

Niet-sporters met een handicap voeren diverse redenen aan om niet te sporten. Deze hebben zowel met persoonlijke als omgevingsgerelateerde factoren te maken. Het is duidelijk dat het stimuleren van sportbeoefening bij alle groepen gehandicapten een ingewikkeld proces is en dat maatwerk vereist is. Het gaat om gedragsverandering, waarbij vele, met elkaar samenhangende, factoren van invloed zijn. Niet alle factoren kunnen echter met beleid worden beïnvloed. De sportdeelname bij volwassenen en kinderen met een handicap wordt onder andere beïnvloed door sociaaldemografische kenmerken, zoals leeftijd en geslacht, inkomenspositie, woonsituatie en de mate en aard van de handicap.

Deze ‘achtergrondvariabelen’ op zich kunnen niet worden veranderd. Maar wel de wijze waarop deze van invloed zijn op concreet gedrag, via factoren als de *attitude* (sport wel of niet leuk vinden, kennis over wat sport voor je kan betekenen), *sociale invloeden* (voorbeeldgedrag, mening van anderen over sport) en *eigen effectiviteit* (zelfvertrouwen en zelfbeeld). Samen met de ervaren barrières vanuit de omgeving zijn deze wel min of meer te beïnvloeden.

Kortom, er moet aandacht zijn voor het verminderen van de persoonlijke belemmeringen (persoonlijke factoren zoals ervaren gezondheid, motivatie, negatieve ervaringen uit het verleden) en het verbeteren van de randvoorwaarden voor sportbeoefening (omgevingsfactoren zoals gebrek aan mogelijkheden in de buurt, gebrek aan deskundige begeleiding, of de accommodatie of sportcondities die niet voldoende zijn aangepast, de kosten en het vervoer).

Over het algemeen spelen drempels uit de (sociale) omgeving voor mensen met een handicap een minder belangrijke rol bij het niet-sporten dan persoonlijke factoren als de attitude en eigen effectiviteit. Niet-sporters zullen eerst persoonlijke drempels moeten overwinnen. Gehandicapten die al sporten of die al een concrete wens hebben om lid te worden van een sportclub stuiten dikwijls nog op praktische bezwaren (vervoer, begeleiding...). Uiteraard zijn hier verschillen in de ervaringen van gehandicapten naar leeftijd (volwassenen versus kinderen), de aard van de

handicap (motorisch, visueel, auditief, verstandelijk) en de mate van de handicap (van licht tot ernstig).

Gehandicaptensport Nederland en het NOC*NSF hebben in Nederland de belangrijke taak toebedeeld gekregen om (met overheidsondersteuning) de sport voor mensen met een handicap toegankelijk te maken. Dit doen zij door andere partners in het veld, zoals sportaanbieders (verenigingen en bonden), gemeenten, provinciale sportraden, organisaties uit de zorg en het onderwijs te stimuleren en te ondersteunen en initiatieven samen te brengen. Of de programma's die zij met overheidsfinanciering uitvoeren succes hebben en de Olympische ambities worden waargemaakt, zal de tijd uitwijzen. Vervolgonderzoek zal nodig zijn om na te gaan of de groei in het aantal sporters met een handicap wordt bereikt.

LITERATUUR

- Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 2007, data-analyse op gegevens van het Sociaal en Cultureel Planbureau te Den Haag en het Centraal Bureau van de Statistiek te Leidschendam
- Dool, R. van den, M. de Jong, A. Cevaal en D. Dollard (2010). *Monitor Zo kan het ook! Bewegestimuleringsprogramma voor mensen met een verstandelijke handicap, de startsituatie*. W.J.H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media, Den Bosch/ Nieuwegein.
- Klerk, M. M. Y. de (red.) (2007). *Meedoen met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2007*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.
- Kwartel, A.J.J. van der. (2011). *Brancherapport Gehandicaptenzorg 2010*. Kiwa Prismant, Utrecht.
- Lindert, C. van en R. van den Dool (2011a). *Monitor Special Heroes in cluster 3. Startsituatie van deelnemende cluster 3-scholen en hun leerlingen*. W.J.H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media, Den Bosch/ Nieuwegein.
- Lindert, C. van, M. de Jong en R. van den Dool (2008). *(On)beperkt Sportief. Monitor Sportdeelname van mensen met een handicap 2008*. W.J.H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media, Den Bosch/ Nieuwegein.
- Manders, T. (1984). *Gehandicaptten en sport: Samenvatting*, ITS, Nijmegen.
- Manders, T. (1985). *Gehandicaptten en sport: Basisrapport*, ITS, Nijmegen.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011). *Kerncijfers 2006-2010*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- NOC*NSF (2009). *Expertrapport - Nederlandse sport naar Olympisch Niveau*. NOC*NSF, Arnhem.
- Woitiez, I. en F. Crone (2005). *Zorg voor verstandelijk gehandicapten; ontwikkelingen in de vraag*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

MEER INFORMATIE:

Zie voor meer informatie over de onderzoeken in het kader van de gehandicaptensport:

<http://www.mulierinstituut.nl/projecten/sportbonden-en-koepels/sportdeelname-gehandicaptten.html>

OVERZICHT SPORTSTIMULERINGSPROGRAMMA'S

Special Heroes

Special Heroes is een sportstimuleringsprogramma voor kinderen in het speciaal (voortgezet) onderwijs. Het is opgezet door Gehandicaptensport Nederland, het Nationaal Olympisch Comité/de Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF) en de Landelijke Vereniging voor Cluster-3 scholen (LVC3). Sporten moet je beleven! Volgens dit uitgangspunt wil Special Heroes kinderen en jongeren zelf laten ervaren hoe leuk sporten en bewegen kan zijn. De leerlingen in het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs staan dan ook centraal, de school vormt de 'spil' in de aanpak. Het is een landelijk sportstimuleringsprogramma met regionale projectleiders in alle regio's van land. Het programma wordt in nauwe samenwerking met scholen en lokale sportverenigingen en andere sportaanbieders uitgevoerd. Afhankelijk van de wensen van de leerlingen worden diverse sport- en beweegactiviteiten aangeboden, van voetbal tot hockey, van atletiek tot korfbal en van dansen tot boogschieten.

De kennismakingsactiviteiten starten altijd binnen de school. Van daaruit maken de leerlingen zo veel mogelijk de overstap naar naschools en buitenschools sport- en beweegaanbod. Het uiteindelijke streven is dat de leerlingen in hun vrije tijd bij een sportvereniging gaan sporten en bewegen, net als ieder ander. De ambitie van Special Heroes is om het programma Special Heroes binnen alle clusters van het speciaal onderwijs te implementeren. Hierbij wordt samengewerkt met de overkoepelende organisaties voor het speciaal onderwijs, de scholen zelf, Regionale Expertise Centra (REC's), gemeentelijke dan wel provinciale overheden, zorginstellingen en sportbonden.

De uitrol wordt gefaseerd aangepakt. Allereerst is een start gemaakt met de landelijke uitrol van het programma bij cluster 3-scholen. Dit zijn scholen voor kinderen met een lichamelijke en/of verstandelijke handicap, kinderen met een ernstige meervoudige handicap en langdurig zieke kinderen. Van de 175 cluster 3-scholen in Nederland doen inmiddels 142 scholen mee aan het programma Special Heroes. Er worden pilots uitgevoerd bij veertig schoollocaties voor kinderen met gedragsproblemen (cluster 4-scholen). Tevens worden pilots uitgevoerd bij negen scholen voor blinden en slechtzienden (cluster 1-scholen) en bij vijftien scholen voor dove en slechthorende leerlingen (cluster 2-scholen). Het Mulier Instituut voert de monitoring uit van het programma. De resultaten van de nulmeting bij cluster 3-scholen zijn inmiddels gepubliceerd.

Meer informatie:

<http://www.specialheroes.nl>;

<http://www.mulierinstituut.nl/projecten/sportbonden-en-koepels/special-heroes.html>

Zo kan het ook!

Zo kan het ook! brengt in beweging. Het is een programma waarmee Gehandicaptensport Nederland stimuleert dat mensen met een verstandelijke handicap een actieve leefstijl krijgen. Centraal daarbij staat het structureel meer bewegen en sporten. Dat gebeurt vanuit dag- en woonvoorzieningen, omdat deze een sleutelrol vervullen bij het bereiken van mensen met een verstandelijke handicap. De komende jaren zal het aantal dag- en woonvoorzieningen dat een actief beleid voert met betrekking tot meer sporten en bewegen flink toenemen.

Reden voor dit programma is dat er met betrekking tot de wereld van de zorg voor mensen met een verstandelijke handicap signalen zijn dat woon- en dagvoorzieningen niet of nauwelijks aandacht hebben voor bewegingsrecreatie en sport. Dit zou tot bewegingsarmoede en overgewicht kunnen leiden. Om deze problemen tegen te gaan, is bij 33 instellingen het programma Zo kan het ook! gestart. Het onderzoek rond dit programma wordt verzorgd door het Mulier Instituut. Inmiddels zijn in het kader van Zo kan het ook! twee publicaties verschenen: een van de startsituatie, en een van de tussenmeting.

Voor meer informatie:

<http://gehandicaptensport.nl/zokanhetook>

<http://www.mulierinstituut.nl/projecten/sportbonden-en-koepels/monitor-en-evaluatie-zo-kan-het-ook.html>

Revalidatie Sport en Bewegen

Revalidatie, Sport en Bewegen is een programma van Gehandicaptensport Nederland dat patiënten binnen een revalidatiecentrum of ziekenhuis stimuleert om (meer) aan sport en bewegen te doen. Tijdens de behandeling of revalidatie wordt aandacht besteed aan een actieve leefstijl en komen patiënten in aanraking met diverse activiteiten. Dit stimuleert tot sportdeelname en een lichamelijk actieve leefstijl. Deelnemers leren (weer) positief met hun lichaam om te gaan en kunnen ervaren dat sport en bewegen een uitlaatklep kunnen zijn.

De interventie is in principe geschikt voor iedereen met een lichamelijke handicap of chronische aandoening. Revalidatie, Sport en Bewegen is een soort makelaar tussen de zorg en het sport- en beweegaanbod buiten het ziekenhuis of revalidatiecentrum. Op de zorglocatie is een sportloket met een sport- en bewegingsconsulent die sport en bewegen bij de patiënten stimuleert. De sport- en beweegadviseur speelt een centrale rol en begeleidt de patiënten tijdens het gehele proces.

Voor meer informatie:

<http://gehandicaptensport.nl/revalidatie>

Integratie gehandicaptensport

Tijdens de Paralympische Spelen in 2000 hebben, op initiatief van de toenmalige staatssecretaris van VWS, de besturen van NEBAS en NSG (later NebasNsg en inmiddels Gehandicaptensport Nederland) en NOC*NSF een intentieverklaring ondertekend die tot intensivering van hun samenwerking moest leiden. Hierin werd vastgelegd dat beide organisaties het als een gezamenlijke verantwoordelijkheid zagen om de sport voor mensen met een handicap zo veel mogelijk vanuit de reguliere kaders binnen de georganiseerde sport te organiseren.

Daarmee werd een begin gemaakt met de overdracht van de sportbondfunctie van NebasNsg en later Gehandicaptensport Nederland naar de reguliere sportbonden. Met meer dan veertig sportbonden werden afspraken gemaakt om de organisatorische integratie, zoals het proces heette waarmee sport voor mensen met een handicap binnen de reguliere sport wordt ingebed, van de grond te krijgen. Het project organisatorische integratie is in 2008 afgerond. Inmiddels zijn er 43 sportbonden die de verantwoordelijkheid voor gehandicaptensport hebben overgenomen.

NOC*NSF voert in het kader van de samenwerking met Gehandicaptensport Nederland een vierjarig programma uit, Uitdagend Sportaanbod. In dit project werken bonden samen met de sportkoepel aan de verhoging van de sportdeelname onder mensen met een handicap. Naast individuele ondersteuning- en adviestrajecten organiseert NOC*NSF in het kader van dit project ook collectieve bijeenkomsten om kennis te delen. Bij een tussenevaluatie in 2010 kwam naar voren dat door dit project inmiddels 177 verenigingen zijn versterkt en 62 nieuwe verenigingen met een sportaanbod werden opgezet.

Het Mulier Instituut heeft in opdracht van Gehandicaptensport Nederland een onderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken met betrekking tot de integratie van gehandicaptensport binnen de reguliere kaders van de bonden en de behoefte aan ondersteuning bij bonden.

Voor meer informatie:

<http://www.nocnsf.nl/gehandicaptensport>

<http://www.mulierinstituut.nl/publicaties/> ga naar 2011, zoek op Notté

Auteur:

Caroline van Lindert is senior onderzoeker bij het Mulier Instituut. Binnen het Mulier Instituut coördineert zij de verschillende onderzoeken op het gebied van gehandicaptensport en heeft zij samen met collega-onderzoekers een aantal onderzoeksrapporten rond dat thema gepubliceerd. Caroline is geboren in 1969, in Waalre, Nederland. Ze heeft vrijetijdsmanagement gestuurd aan de NHTV te Breda en culturele antropologie aan de Universiteit van Utrecht. Ze is haar

loopbaan in de sport gestart bij de voormalige onderzoeksadviesbureaus Chionis te Gouda en Diopter-Janssens & Van Bottenbug te Den Bosch. Daarna heeft zij advieswerk gedaan voor Marktplan Adviesgroep te Bussum en heeft zij als docent sportmanagement/onderzoeker aan de NHTV te Breda gewerkt. In 2007 is zij als senior onderzoeker bij het Mulier Instituut in dienst getreden.